

Istorijat i naučno-logička osnova kriminalnog profilisanja

- Criminal Profiling: An Introduction to Behavioral Evidence Analysis. Front Cover · Brent E. Turvey. Academic Press, 2011
- Criminal Profiling: Principles and Practice, Richard N. Kocsis, Humana Press, 2006
- Scotia J. Hicks, Bruce D. Sales (2006). *Criminal profiling: Developing an effective science and practice*. APA.

Šta je kriminalno profilisanje

Zaključivanje o crtama osoba odgovornih za kriminalna dela se uobičajeno naziva kriminalno profilisanje.

- Profesionalci: istražitelji, bihevioralni naučnici, društveni naučnici i forenzički naučnici
- Širok varijetet tehnika profilisanja je razvijen da se pomogne **identifikovanju kriminalaca**, da se **suzi opseg sumnjivih osoba**, da se pomogne **pri povezivanju slučajeva** i da se razviju **relevantne strategije** kad su u pitanju nerešeni slučajevi

Istorijat i veza s politikom, religijom i predrasudama

- Primer iz istorije u kom su korišćeni profili i profilisanje da se demonizuje određena grupa: „lov na veštice“ – Boston 1668. (En Glover); suđenje vešticama u Salemu
- Pseudo-racionalne atribucije koriste se predrasudama i pseudo-autoritetom koji legitimizuje te predrasude

Moderno profilisanje - istorijat

- moderno kriminalno profilisanje je **multidisciplinarno**, utemeljeno u proučavanju kriminala i kriminalnog ponašanja (**kriminologija**), proučavanju mentalnog zdravlja i bolesti (**psihologija i psihijatrija**) i ispitivanju fizičkih dokaza (**forenzičke nauke**).
- predstavlja zaključivanje o karakteristikama kriminalaca za istražne i sudske svrhe, ali rezonovanje može da bude različito: zasnovano na statističkoj argumentaciji, ispitivanju specifičnih kriminalnih ponašanja, pa i subjektivnim intuitivnim mišljenjima zasnovanim na ličnim uverenjima i iskustvima.

Kriminologija i istorijat kriminalnog profilisanja

- razumevanje porekla zločina i klasifikovanje kriminalnog ponašanja pripada kriminologiji, a ona predstavlja izučavanje kriminala, kriminalaca i kriminalnog ponašanja.
- dva tipa kriminologa bila povezana sa kriminalnim profilisanjem više nego ostali:
  - oni koji su proučavali **fizičke karakteristike kriminalaca** kako bi zaključivali o kriminalnom ponašanju, i
  - oni koji su se bavili **primenjenim kriminalnim istragama**.

Čezare Lombrozo (1835-1909)

- **rođeni kriminalci** (degenerisani, primitivni, sa atavističkim crtama)
- **umobolni kriminalci** (pate od mentalnih ili fizičkih bolesti i deficita)
- **kriminaloidi** (velika opšta klasa bez prepoznatljivih mentalnih defekata, predisponirana da pod određenim okolnostima ispolji kriminalno ponašanje)

Lombrozo: karakteristike rođenog zločinca i evolucionistička teorija kriminaliteta

- 18 karakteristika je indikativno za rođenog kriminalca, a najmanje 5 je prisutno: devijacije u veličini i obliku glave, asimetrija lica, nesrazmerne dimenzije vilice i jagodičnih kostiju, defekti očiju, neobična veličina i položaj ušiju, nepravilnosti nepca, nesrazmerno duge ruke...
- Evolucionistička teorija: **kriminalno ponašanje je evoluciono niži oblik ponašanja**

Fig. 20. Tipo di razza inferiore - Laetia mediocre.

Fig. 22. Tipo comune di razza inferiore - Laetia mediocre.

Fig. 21. Tipo di razza inferiore - Laetia abituale e forte.

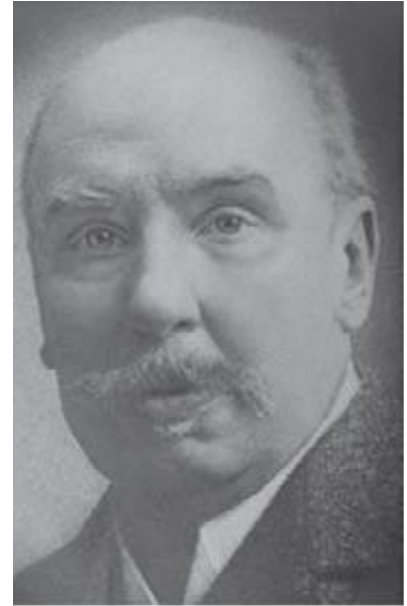
Fig. 24. Tipo comune di razza (degenerativa) - Brachiole.

Istražni kriminolozi

- Ser Artur Konan Dojl (1859-1930)
- upućivao na opservaciju, logiku, hladan razum kao neprocenjive u utvrđivanju naučnih činjenica, rekonstrukciju zločina, profilisanje kriminalaca i utvrđivanje legalne istine
- glavni tvorac koncepta ponovnog pregleda osuđenih slučajeva početkom dvadesetog veka

- Dr Johan Baptist Gustav Gross (1847-1925) – otac modernog profilisanja
- Autor dela *Kriminalna istraga, praktični udžbenik za sudije, policajce i advokate*
- proklamovao nauku nasuprot intuicije i sistematski pristup holističkoj rekonstrukciji zločina i kriminalnom profilisanju
- Ponudio je različite metode za profilisanje
- modus operandi

Kriminalno profilisanje: nauka, logika i kognicija

- zaključivanje mora biti zasnovano na **dokazima i rezonovanju** i mora da se razlikuje od spekulacija, odnosno sudova zasnovanih na teoriji i nagađanjima bez čvrstih dokaza.

Pristrasnost (Bias)

- „Fizički dokaz ne može biti pogrešan, ne može lažno svedočiti, ne može biti potpuno odsutan. Samo njegova ***interpretacija*** može biti pogrešna.“ (Pol Kirk)
- **Efekat posmatrača** je prisutan kada su rezultati forenzičkog ispitivanja pod uticajem konteksta i mentalnog stanja forenzičara, te uključuju njegova podsvesna očekivanja i želje.
- Otvorene i prikrivene pristrasnosti

Zaključivanje i falsifikabilnost – Popperovi kriterijumi demarkacije

- Vrlo je lako pronaći dokaze ili verifikacije za skoro svaku teoriju – ako ih potražimo.
- Dokazi mogu važiti samo ako su rezultat riskantnih predviđanja
- Svaka „dobra” naučna teorija je sprečavanje: ona zabranjuje da se određene stvari dogode
- Teorija koja se ne može oboriti bilo kakvim događajem je nenaučna

- Svako autentično preispitivanje teorije je pokušaj falsifikovanja ili opovrgavanja
- Potvrde teorije ne bi trebalo uzimati u obzir osim ako su rezultat autentične provere teorije
- Kada se ispostavi da su neke proverljive teorije pogrešne, njihovi sledbenici pokušavaju da izbegnu obaranje ad hoc uvođenjem nekih sporednih pretpostavki. Međutim, takav postupak snižava ili uništava naučni status teorije.

Značaj kritičkog mišljenja

- Odbijanje da se prihvati zaključak bez dokaza
- To uključuje sledeće zadatke:
  - Evaluirati prirodu i kvalitet ma koje informacije i njenog izvora
  - Prepoznati pristrasnost u bilo kom obliku
  - Razdvojiti činjenice od mišljenja
  - Razlikovati primarne i sekundarne izvore informacija
  - Sintetisanje informacija

Primena bazičnih principa logike (Turvey)

- **Princip identiteta:** Stvar je ono što jeste, stvarnost se sastoji od varijeteta individua (svaki slučaj tretirati kao individualan događaj)
- **Princip isključivanja srednjeg:** između bitisanja i nebitisanja nema srednjeg stanja (ili se akcija dogodila ili nije)
- **Princip dovoljnog razloga:** za sve postoji dovoljan razlog (ne postoji samo-eksplanacija, nije dozvoljena senzacionalistička interpretacija)

Indukcija

- Induktivni argument **čini zaključak verovatnim**
- Uključuje široke generalizacije ili statističko rezonovanje, pri čemu je moguće da premise budu istinite a da zaključak ne bude tačan.
- Induktivni argumenti vode u razvoj hipoteza i pojavljuju se u raznim formama

U kriminalnom profilisanju prevalentna su dva tipa:

- **induktivna generalizacija**, koja iz specifičnog ide ka generalnom (mogućnost ishitrene generalizacije)
- **statistički argument** (verovatnoća)

Primer statističkog argumenta

- “Ponašanje na mestu zločina indikuje da je počinilac zrela muška osoba. Očekuje se da je u kasnim 20-tim ili ranim 30-tim najmanje. Tu se misli na emocionalni uzrast, ne nužno hronološki. Statistički govoreći, u odsustvu svedoka ili forenzičkih dokaza koji bi ukazivali na suprotno, verujemo da je počinilac muškarac bele rase. Većina interpersonalnog nasilja je unutar-rasna. Nijedan sumnjivac se ne sme eliminisati na osnovu samo uzrasta ili rase. FBI-ev dokument iz 1998. indikuje da kada je žrtva ženska osoba bele rase, u 86% slučajeva muškarci belci su počiniooci.”

Dedukcija

- Deduktivni zaključak je **tačan ukoliko su premise tačne**
- U kriminalističkom kontekstu, problem može biti utvđivanje tačnosti premise
- Profil konstruisan na osnovu deduktivnog zaključka nikada nije statičan, on se može modifikovati na osnovu novih raspoloživih podataka

Logičke greške

- **Izostavljanje dokaza** – ignorišu se dokazi koji ne idu u prilog nekom zaključku
  - Primer: “Scene su bile različite u mnogo aspekata, ali su postojale izvesne sličnosti. Napad na vrat i na ruke je proširen na glavu, što je konzistentno s onim što su napadnute žrtve g-dina Merca izjavile, da su ruke bile istegnute iznad glave.” – ignorisane brojne razlike u svedočenju o povezanosti zločina

Logičke greške

- **Pozivanje na tradiciju** - sastoji se u tome da se zaključak podrži time što se apeluje na dugo održana, institucionalna ili kulturalna shvatanja
  - Primer: svedočenje o verodostojnosti metoda na osnovu njegove dugotrajne primene i povećanih zahteva za njegovom primenom
- **Ad hominem argumenti** - napadaju karakter oponenta, a ne njegovo rezonovanje
  - Primer: oslanjanje na uverenja drugih da je nečiji iskaz istinit odnosno lažan (napad i otmica na O.C. Smitha)

Logičke greške

- **Apel na emocije** - nastoji da pridobije tako što će pobuditi emocije ili empatiju da bi se suzbilo racionalno mišljenje
  - Primer višestruke optužbe za silovanje, u kojoj profajler polazi od pretpostavke da se silovanje dogodilo i koristi senzacionalistički i emocionalni rečnik u izveštaju
- **Post hoc, ergo propter hoc** ili: nakon toga, dakle zbog toga - kad neko zaključuje o uzročnosti na osnovu korelacije dva događaja ili njihovog simultanog javljanja
  - Primer: ubistvo i požar

Logičke greške

- **Ishitrene generalizacije** - zaključak zasnovan na nekompletnim informacijama ili ispitivanjem samo nekoliko slučajeva koji nisu reprezentativni
- **Generalizacije dometa ili primenljivosti** - zaključak se formira ispitivanjem onog što se događa u mnogo slučajeva i pretpostavlja se da mora tako biti i u konkretnom slučaju
  - Primer: ubistvo policajca – zaključak zasnovan na obe vrste grešaka
- **Lažna preciznost** - kada se u argumentu informacija tretira kao preciznija nego što stvarno jeste.

Metakognicija

- Zašto se sve mogu praviti greške?
- Metakognicija - sposobnost da znamo koliko dobro nešto radimo, odnosno kada verovatno tačno rasuđujemo, a kada grešimo
- Uslovi: određeni nivo samosvesti, znanje u oblasti, sposobnost refleksije i kritičkog mišljenja
- esencijalna crta nekompetentnosti: to što osoba nije u stanju da shvati da je nekompetentna?

Idiografsko nasuprot nomotetskom

- **Nomotetske studije** u kriminalnom profilisanju akumuliraju opšte, tipične, uobičajene ili prosečne karakteristike grupa prestupnika.
- **Idiografsko kriminalno profilisanje** nastoji da proučava i odredi jedinstvene karakteristike određenog prestupnika koji je odgovoran za specifičan zločin.

Nomotetsko profilisanje

- Istraživanja grupa rezultuju znanjem o karakteristikama grupa, koje je korisno i neophodno da se generišu inicijalne teorije o specifičnom slučaju.
- **Nomotetski profili prestupnika su karakteristike razvijene proučavanjem grupa prestupnika. Pruža verovatnoću.**
- Tri tipa metoda profilisanja zasnovana na nomotetskom profilisanju su: dijagnostičke evaluacije (DE), istražna analiza kriminalca (criminal investigative analysis - CIA) i istražna psihologija

Istražna analiza kriminala (kriminalca)

- Razvijena u okviru američkog Federalnog istražnog biroa (FBI)
- bazirana primarno na znanjima izvedenim iz studije jedne grupe od 36 kriminalaca i njihovih 118 žrtava
- Istraživanja su se usmerila na razvoj klasifikacije prestupnika na osnovu ispitivanja različitih karakteristika njihovih zločina
- Kritike: uzorak mali i nedovoljno homogen, oslanjanje na iskaze počinitelaca, prisilni izbor...

Organizovano nasuprot dezorganizovanom

- sistem klasifikacije koji instruiše profajlere da klasifikuju prestupnike **prema nivou sofisticiranosti, planiranja i kompetentnosti koji se zapažaju na sceni zločina.**
- Svrha: lakša komunikacija sa policijom, sredstvo za poučavanje
- U suštini, ona je predviđena da napravi razliku između osobe koja kontroliše svoje ponašanje i psihički obolele osobe

Karakteristike scene zločina

Organizovana (psihopatska)

- zločin je planiran
- žrtva ciljana nepoznata osoba
- kontrolisana konverzacija
- scena odražava kontrolu
- zahteva potčinjavanje žrtve
- korišćeno fizičko sputavanje
- agresivni akti pre smrti žrtve
- skrivanje tela
- oružje i dokazi odsutni
- transportuje žrtvu

Dezorganizovana (psihotična)

- zločin je spontan
- žrtva ili lokacija poznati počiniocu
- minimalna konverzacija
- scena zločina nemarna
- iznenadno nasilje prema žrtvi
- minimalno fizičko sputavanje
- seksualni akti nakon smrti žrtve
- telo na vidnom mestu
- dokazi ili oružje često prisutni
- telo na mestu zločina

Karakteristike počinitelaca

Psihopatski (organizovani)

- prosečna/natprosečna intelig.
- socijalno kompetentan
- seksualno kompetentan
- visok redosled rođenosti
- otac ima(o) stabilan posao
- nekonzistentna disciplina
- kontrolisano raspoloženje
- precipitirajući situacioni stres
- živi s partnerom
- mobilnost
- prati zločin u medijima

Psihotični (dezorganizovani)

- inteligencija ispod proseka
- socijalno neadekvatan
- seksualno nekompetentan
- nizak redosled rođenosti
- očevo zaposlenje nestabilno
- surova disciplina u detinjstvu
- anksiozno raspoloženje
- minimalni situacioni stres
- živi sam
- živi ili radi blizu mesta zločina
- slaba zainteresovanost za vesti

- Ovaj sistem klasifikacije je lako koristiti i može se primeniti gotovo bez ikakve analize slučaja
- Ova dihotomija je primer nomotetskog pristupa u profilisanju
- Implikacije ovog sistema klasifikacije su da se zaključuje da su dezorganizovani počinioci psihotični, a da su organizovani psihopatski, da razumeju prirodu svog ponašanja.

Turvey: kritika dihotomije organizovano/dezorganizovano

- većina scena zločina je **negde između dva ekstrema**
- samo kompetentna forenzička analiza može dati uvid u to kako i zašto je scena zločina takva u datom slučaju
- generalno ne pravi razliku između porekla ponašanja koja mogu rezultovati u dezorganizaciji
- organizovana scena ne sugeriše automatski počinioca psihopatu
- klasifikovanje počinioca može uzrokovati nemogućnost da se objasne promene u njegovom kriminalnom ponašanju
- postoji etički problem kliničkog dijagnostikovanja na osnovu scene zločina

Faze istražne analize kriminala (CIA)

1. evaluacija kriminalnog akta
2. obuhvatna evaluacija specifičnosti scene zločina
3. obuhvatna analiza žrtve
4. evaluacija preliminarne policijskih izveštaja
5. evaluacija protokola autopsije
6. razvoj profila sa kritičnim karakteristikama počinioca
7. sugestije za istragu zasnovane na profilu

Efikasnost CIA

- Kritike: nedovoljna pouzdanost, nesistematično prikupljanje biografskog materijala počinitelaca, nekritičko oslanjanje na intervju sa počiniocem kao izvor podataka, nepostojanje odgovarajućih kontrolnih grupa, tretiranje istražnih hipoteza i teorija kao činjenica, i brojne druge.
- U studiji FBI, od 192 slučaja u kojima je primenjeno profilisanje, 88 slučajeva je rešeno, profil je pomogao identifikaciji osumnjičenog samo u 15 slučajeva (17%).

Dijagnostičke evaluacije (DE)

- ne podrazumeva jedan metod profilisanja ili jedinstven pristup; to je kliničko profilisanje
- usluge koje daju stručnjaci za mentalno zdravlje koji se oslanjaju na kliničko iskustvo kada daju mišljenja o profilu počinioca, sceni zločina ili žrtvi.
- usluge se daju po potrebi i nisu osnovna delatnost stručnjaka koji ih pružaju.

Principi kliničkog profilisanja

Svaki savet treba da bude:

- **specifičan, po meri slučaja**, a ne da se oslanja na generički stereotip nasilnog antisocijalnog kriminalca
- **interaktivan**: da bude sofisticiran onoliko koliko odgovara razumevanju psiholoških koncepata od strane policije
- **refleksivan**: da bude dinamičan i da evoluirá

Istražna psihologija kao pristup analizi ponašanja individualnog počinioca

- David Canter, britanski psiholog
- To je nomotetski, induktivan pristup zavisn od količine i tačnosti prikupljenih podataka
- Nastoji da pruži doprinos u različitim fazama istrage, od prikupljanja informacija koje mogu pomoći da se identifikuje kriminalac, pa do pripreme slučaja za suđenje.
- Sastoji se od detaljnih istraživanja obrazaca kriminalnog ponašanja i testiranja onih obrazaca ili trendova koji mogu biti vredni policijskim istražiteljima

Petofaktorski model

Metod istražne psihologije ima pet osnovnih komponenti

- 1. Interpersonalna koherentnost:** karakterističan način postupanja s drugim ljudima se uočava i u zločinu
- 2. Vreme i mesto:** izbor lokacije ukazuje na mentalne mape
- 3. Kriminalne karakteristike:** tip i priroda zločina, karakteristike – intervjui s kriminalcima, empirijske studije
- 4. Kriminalna karijera:** kako prestupnici mogu modifikovati svoje ponašanje na osnovu iskustva.
- 5. Forenzička svesnost:** učenje zasnovano na prošlim iskustvima sa pravosudnim sistemom